

Visstandbeheer

Verlag veldwerkplaats laagveen- en zeekleilandschap en rivierenlandschap

Wieden, 28 augustus 2008

Inleiders: Bart de Haan (Natuurmonumenten) en Fabrice Ottburg (Alterra), Marcel Klinge (Witteveen + Bos)

De visstand heeft mede door de Kaderrichtlijn Water (KRW) en Natura 2000 de afgelopen jaren meer belangstelling gekregen. Sommigen vissoorten zijn doelsoort, maar daarnaast is er een belangrijk verband tussen de visstand en waterkwaliteit.

Waterkwaliteit

Ook in de Wieden, het grootste laagveenmoeras van West-Europa, is de grote aandacht voor alles wat onder de waterspiegel leeft relatief nieuw, laat beheerder Bart de Haan van Natuurmonumenten weten. De waterkwaliteit is belangrijk voor het hele gebied. “De biodiversiteit in ons gebied is heel erg afhankelijk van de ontwikkeling van de trilvenen. Die is weer sterk afhankelijk van de waterkwaliteit.”

Poldersloten

Niet alleen in natuurgebieden als de Wieden is het nodig om te werken aan waterkwaliteit. Fabrice Ottburg van Alterra somt enkele redenen op om ook de kwaliteit van sloten in de polders te verbeteren. Zo vormen de sloten een fijnmazige groenblauwe dooradering van ons land en kan door verbetering van de waterkwaliteit de biodiversiteit in agrarische gebieden instandgehouden worden. Soms is een kwaliteitsverbetering nodig voor beschermde soorten en soortgroepen. Het kan daarnaast zorgen voor een grotere diversiteit aan oever- en waterplanten, meer voedsel voor moerasvogels en voor meer insecten, kikkers, zoogdieren, amfibieën en vissen.

Er is een aantal belangrijke aanknopingspunten voor kwaliteitsverbetering: agrarisch natuurbeheer, koppeling met de doelstellingen van waterschappen (KRW, waterberging, Natura 2000), Visstandbeheerscommissies (VBC's), beleid (EHS) en een fraaiër landschap.

Maatregelen

Er is een aantal maatregelen om de visstand te verbeteren. Deze dienen uitgevoerd te worden met een geïntegreerde aanpak (plan op polderniveau). Dit houdt onder andere in: keuze voor paai-, opgroei- en overwinteringslocaties, natuurvriendelijke oevers, natuurvriendelijk beheer van de sloten en het al dan niet verbinden van poldersystemen.

Paai-, opgroei- en overwinteringsplekken kunnen volgens Ottburg relatief gemakkelijk gecreëerd worden op kruisingen van sloten. Door het midden van de kruising te verdiepen ontstaat een overwinteringsplek. Door ondiepe oevers te maken in de hoeken van de weilanden, kunnen paai- en opgroeigebieden gecreëerd worden, waarbij zoveel mogelijk rekening moet worden gehouden met de meest gunstige vorm die past bij de rijrichting van landbouwvoertuigen.

Migratie

Daarnaast is het van belang dat er voldoende migratiemogelijkheden zijn. Dit heeft met name te maken met de negatieve gevolgen van baggeren. Dit heeft bij dichte sloten een sterke negatieve invloed op de visstand. Alleen tiendoornige stekelbaars herstelt zich snel na het baggeren, aangezien de grotere predatoren lange tijd afwezig zijn. Bij open sloten is er een mogelijkheid voor vissen om te vluchten en kan er toevoer vanuit andere sloten plaatsvinden.

Om migratie tussen sloten mogelijk te maken, moeten duikerbuizen minimaal 70 centimeter doorsnee hebben, de duiker moet voor driekwart onder water staan, de uiteinde van de duiker moet gelijk zijn met de oeverlijn van de dam en het moet mogelijk zijn direct na de duiker te baggeren.

Ottburg merkt wel op dat open sloten slecht zijn voor amfibieën. Hij adviseert daarom doodlopende sloten te laten dichtgroeien en voldoende van deze sloten bij elkaar in de buurt te laten bestaan.

Visstandbeheer

Naast het creëren van de juiste condities voor vis, is er ook een mogelijk actief in te grijpen in de visstand. Marcel Klinge van Witteveen & Bos geeft een toelichting over actief visstandbeheer. Een reden om in te grijpen in de visstand kan onder andere de waterkwaliteit zijn. Hieraan zijn tegenwoordig strenge eisen gesteld vanuit de Kaderrichtlijn Water (KRW). In de KRW wordt gestreefd naar een goede ecologische toestand. In ondiep water betekent dit: helder water, voldoende diep (geen overmatige hoeveelheid bagger), veel oevervegetatie, veel submerse vegetatie en karakteristieke levensgemeenschappen. Actief visstandbeheer kan een omslag naar helder water met submerse vegetatie geven, al is het geen wondermiddel dat alle problemen oplost, waarschuwt Klinge.

Beheersvisserij

Actief visstandbeheer kent twee typen: actief biologisch beheer en beheersvisserij. Actief biologisch beheer houdt in:

- uitdunning van de planktivore (watervlo-etende) visstand. Dit zorgt voor helder water met veel watervlooien. Bij deze maatregel is soms wel een viswering nodig. Als er veel watervlooien aanwezig zijn, heeft dat een grote aantrekkingskracht op vissen uit de omgeving.
- uitdunning van benthivore (bodemvoedsetende en bodemwoelende) visstand. Dit zorgt voor afname van bodemwoeling, waardoor submerse vegetatie zich beter kan ontwikkelen.

Het gaat hier met name om brasem. Als ergens brasem wordt gevangen, wordt het water helderder.

Bij het tweede type, beheersvisserij, wordt alleen de benthivore visstand uitgedund. Beheersvisserij is een betrekkelijk nieuwe vorm van actief visstandbeheer. Er is weinig over gedocumenteerd, het wordt veelal door beroepsvisserij in eigen beheer uitgevoerd. Er is een aantal voorbeelden van gedocumenteerde dan wel gereconstrueerde ontwikkelingen. Zo is op het Veluwemeer de commerciële visserij verantwoordelijk voor een daling van de brasemstand. Na de start van de visserij is er een toename geweest van kranswieren en driehoeksmosselen.

In de Venematen is een correlatie te zien tussen de commerciële brasemvangst en fluctuaties in helderheid en algendichtheid. Vissers weten dat ook. Als ze zien dat het water troebeler wordt, weten ze dat er brasem ingetrokken is, en gaan dan weer vissen.

Beheersvisserij is volgens Klinge in potentie net zo effectief als actief biologisch beheer. Het kan vooral toegepast worden in situaties dat:

- helderheid niet primair door algen maar door bodemdeeltjes wordt bepaald,
- de visstand vooral uit benthivoren bestaat,
- er al licht op de bodem komt.

Het veld in

Om meer zekerheid te krijgen, loopt een praktijkproef in Schutsloterwilde in de Wieden. Het betreft een vijfjarig experiment met beheersvisserij. Tijdens een vaartocht door het gebied zien we op een open plas wat palingfuiken staan van de familie Lok, die aan het experiment meedoet. “Ook op brasem wordt in hier gevestigd”, vertelt Klinge. “Dat gebeurt ’s winters met de zegen (een type net). De vissers zien wanneer er brasem aanwezig is. Als het water minder helder wordt, is dat een teken om met de zegen te komen.”

De discussie in de boot gaat toch vooral over het ‘in orde brengen van het huis van de vis’. Oevervegetatie is daarbij belangrijk. Te zien is dat er weinig waterriet groeit. “Er is weinig jonge uitstoeing vanuit de vegetatie”, zegt Bart de Haan. “Door het maaien krijg je ook hele harde randen. De beste oplossing is natuurlijk peilbeheer, waardoor waterbodems tijdelijk droogvallen. Riet kan zich dan ook echt verjongen. Nu is het bijna alleen maar kloning.” Een nabootsing van dit

proces gebeurde vroeger in de Rottige Meente, zo laat de aanwezige beheerder van dit gebied weten. “Rietsnijders groeven putten en maalden deze droog, waardoor er rietopslag plaatsvond. Dat werd geregeld herhaald om nieuw riet te krijgen. Je kunt dus nog leren van die rietsnijders.” Nu wordt deze methode overigens niet meer gebruikt.

Inventarisatie

Om een beeld te geven van de aanwezige vis en om een inventarisatiemethode te demonstreren, laat Fabrice Ottburg in een smalle zijslot zien hoe hij met een elektrische vangstmethode visseninventarisatie uitvoert. Een net dat onder stroom staat trekt vis aan doordat ze de stroom opvangen in hun zijlijn. De vis voelt zich aangetrokken door de plus-pool. Als ze vlak bij het net zijn, worden ze tijdelijk verdoofd, waardoor ze eenvoudig uit het water zijn te scheppen. De vangst van vandaag: vooral veel baars, enkele blankvoorns en een paling. De veel besproken brasem zit er net niet bij.

Meer informatie:

Bart de Haan, b.dehaan@natuurmonumenten.nl

Fabrice Ottburg, fabrice.ottburg@wur.nl

Marcel Klinge, m.klinge@witbo.nl

De presentaties van de inleiders zijn te vinden op www.beheerdersnetwerken.nl onder Laagveen en zeelei > Extra informatie. Daar zijn ook enkele relevante rapporten te vinden.

